

الگوی نظام‌مند تحول بنیادین در آموزش و پرورش از منظر مقام معظم رهبری

هدایتی فریفته^۱

دانشجوی دکترا، پژوهشگر صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران (نویسنده مسئول)

مهدی ناجی

کارشناسی ارشد، پژوهشگر صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران

چکیده

این پژوهش با در نظر گرفتن اهمیت آموزش و پرورش در تربیت نسل آینده کشور، درصدد ارائه الگوی نظام‌مند جامعی برای تحول در آموزش و پرورش بر اساس دیدگاه مقام معظم رهبری است. در این پژوهش با استفاده از روش داده‌بنیاد سعی شده است الگوی نظام‌مند تحول آموزش و پرورش در کشور استخراج شود. با مطالعه بیانات مقام معظم رهبری و استخراج بیش از ۴۰۰ مفهوم و کدگذاری این مفاهیم در نهایت ۲۵ کد محوری استخراج شد که هرکدام ذیل مقوله‌های الگوی نظام‌مند (شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، راهبردها، شرایط مداخله‌گر و پیامدها) جایگیری و تبیین شد. مشخص شد که برای تحول بنیادین در آموزش و پرورش باید با برنامه و نقشه عملیاتی مستحکم، متقن و جدید که اجماع نخبگان بر آن است در دو بعد شکلی و محتوایی آموزش و پرورش با به کارگیری کارگزاران اصلی، تحول انجام گیرد و شایسته است نگاه مصرفی به نگاه سرمایه‌گذاری و عدالت‌محوری بر اساس اسناد بالادستی و چشم‌انداز ۱۴۰۴ تغییر یابد. از دستاوردهای مهم چنین تحولی تربیت نیروی انسانی طراز جمهوری اسلامی ایران و شاهد و مبشر ملت‌های دیگر است.

کلید واژگان: آموزش و پرورش، تحول بنیادین، مقام معظم رهبری، الگوی نظام‌مند.

۱. مقدمه

۱.۱. بیان مسأله: آموزش و پرورش به‌عنوان نهادی اجتماعی و فرهنگی، نقشی بی‌بدیل در تربیت نیروی انسانی و تولید سرمایه اجتماعی و فرهنگی در فرایند رشد و تعالی کشور ایفا می‌کند. اهمیت آموزش و پرورش تا حدی است که بدون گزاف‌گویی می‌توان آینده کشور را در آیین آموزش و پرورش امروز قابل مشاهده دانست. از منظر تعلیم انسان‌ساز اسلام نظام تعلیم و تربیت از نقشی شگرف برخوردار است به‌گونه‌ای که معلمان استمرار دهنده راه انبیای الهی هستند که زمینه تربیت کودکان و نوجوانان را در مسیر عبودیت الهی میسر می‌کنند.

متأسفانه آموزش و پرورش موجود در کشور توانایی پاسخگویی به نیازهای جامعه در راستای آرمان‌های بلند انقلاب اسلامی را ندارد و در ابعاد نظری و عملی با مشکلات عدیده‌ای در تربیت نیروی انسانی در طراز جمهوری اسلامی رو به‌رو بوده است. رهایی از این کاستی‌ها نیازمند تحول عمیق و ریشه‌ای است تا بتوان با استفاده بهینه از فرصت‌ها، منابع و امکانات تحقق اهداف را تسهیل و تسریع کرد. (خنیر، ۱۳۸۹: ۴۵)

خوشبختانه اهمیت موضوع توسط صاحب‌نظران و مسئولان ارشد نظام به‌درستی درک شده و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در تاریخ ۹۰/۹/۷ به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی به عنوان عالیترین مرجع سیاستگذاری فرهنگی کشور رسیده و برای اجرا ابلاغ شده است. این مقاله در پی آن است که بر اساس بیانات مقام معظم رهبری مدل مفهومی از علل، زمینه‌ها، آسیب‌ها، راهبردها و پیامدهای تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش را تبیین و ترسیم کند. شایان ذکر است که مقام معظم رهبری طی سالهای ۷۹ تا ۹۷ در دیدارهای متعدد با وزیر آموزش و پرورش، مدیران این وزارتخانه، مسئولان، اساتید، دانشجویان و نخبگان علمی درخصوص اهمیت و ضرورت تحول اساسی در نظام آموزش و پرورش کشور به مفاهیم و مقوله‌های مهمی اشاره کرده‌اند که این نکات می‌تواند شکل‌دهنده راهبرد تحول در نظام آموزش و پرورش باشد.

۱.۲. اهمیت و ضرورت تحقیق:

نهاد آموزش و پرورش مانند هر سازمان و نهاد دیگر برای ادامه حیات خویش در دنیای متحول امروز ناگزیر است تا تحولات شتابنده را درک و به آنها پاسخ مناسب دهد. آموزش و پرورش با توجه به ویژگی‌های خاص و گستردگی قلمرو فعالیت از این قاعده کلی مستثنا نیست و باید بتواند پاسخگوی تحولات فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه باشد. (نویید ادهم، ۱۳۹۱: ۲۹۷)

با گذشت حدود چهار دهه از انقلاب اسلامی با توجه به اجماع خبرگان بر ضرورت تحول در آموزش و پرورش و زحمات بی‌شائبه معلمان و مسئولان آموزش و پرورش، هنوز کاستی‌ها برای همه والدین و دانش‌آموزان قابل مشاهده و محسوس است و خروجی نظام آموزش و پرورش با اهداف و چشم‌اندازهای آن همخوانی ندارد. با نگاهی به صورت‌بندی مدل مفهومی مقام معظم رهبری سعی کرده‌ایم برگرفته از متن بیانات ایشان، راهبرد عملیاتی حرکت به سوی تحول در نظام آموزش و پرورش را از منظر ایشان استخراج و تبیین نماییم.

به‌طور خلاصه به اعتقاد کارشناسان، مواردی همچون «عدم ابتدای آموزش و پرورش موجود بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، کاستی در پاسخگویی به نیازهای جامعه، ناکارآمدی در تحقق رسالت فرهنگی، اجتماعی، ملی و جهانی، پایین بودن نرخ بهره‌وری و اثربخشی، نقش‌آفرینی حداقلی در فرایند پیشرفت و توسعه کشور، ناکارآمدی نظام مدیریت اداری و اجرایی آموزش و پرورش، کوچک‌انگاری و مصرفی‌پنداشتن نظام آموزش و پرورش» ایجاد تحول بنیادین در آموزش و پرورش را ضروری ساخته است. (نویید ادهم، ۱۳۹۱: ۳۰۳)

۱.۳. اهداف و سوالات پژوهش:

این پژوهش، درصدد است با بررسی بیانات مقام معظم رهبری که به گفته خودشان، دغدغه اصلی ایشان آموزش و پرورش است، یک الگوی نظام مند و جامع به منظور شکل گیری وحدت رویه در بین مسئولان و مراجع ذیربط استخراج کند. در این پژوهش با مطالعه بیانات ایشان طی سالهای ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۷ همه بیاناتی که مرتبط با تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش و شاخصهای آن بود، استخراج و تلاش شد تا بر اساس رویکرد نظام مند استراوس و کوربین مفاهیم ذیل مقوله های مدل که شامل شرایط زمینه ای، شرایط علی، راهبردها، موانع و پیامدها می شود، قرار گیرد. ابتدا برای شکل گیری مفهوم مشخص از تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش به طور مختصر تعریف، ویژگی ها و مصادیق تحول آموزش و پرورش بیان و در گام بعدی روش پژوهش (داده بنیاد) توضیح داده می شود و فرایند گردآوری داده ها، کدگذاری و شکل گیری مفاهیم و مقوله های محوری تبیین و در نهایت پیشنهادهای راهبردی برای تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش بر اساس بیانات مقام معظم رهبری ارائه می شود.

این پژوهش از نوع کیفی و اکتشافی است، بنابراین دارای فرضیه پژوهشی نیست. سؤال اصلی پژوهش این است که الگوی نظام مند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش بر اساس اندیشه های مقام معظم رهبری چیست و چه مؤلفه هایی دارد؟ سؤالات فرعی نیز که این پژوهش به تبع سؤالات اصلی به آن می پردازد، عبارتند از: مفهوم تحول بنیادین در آموزش و پرورش از منظر مقام معظم رهبری چیست؟ از منظر ایشان شرایط علی تحول بنیادین در آموزش و پرورش کدام است؟ مقوله محوری در دیدگاه ایشان نسبت به آموزش و پرورش کدام است؟ تحول بنیادین در آموزش و پرورش چه بسترها و زمینه هایی دارد؟ راهبردهای مورد نظر ایشان برای دستیابی به تحول بنیادین در آموزش و پرورش کدام است؟ شرایط مداخله گر در تحول بنیادین آموزش و پرورش کدام است؟ پیامدهای حاصل از تحول بنیادین در آموزش و پرورش از منظر مقام معظم رهبری چیست؟

۱.۴. تعریف مفاهیم

-**تعریف تحول:** تحول یا فرایند تغییر آن تغییری در سازمان است که فرهنگی را شکل دهد که در فرایندهای گروهی و جمعی نهادینه شده اند. بر اساس تعاریف متعدد، واژه تحول به تغییرات درونی و بیرونی در سازمان اشاره دارد. (نوید ادهم، ۱۳۹۱: ۳۰۳)

-**تعریف تحول بنیادین:** منظور از تحول بنیادین در آموزش و پرورش فراهم آوردن زمینه های «تحول عمیق، همه جانبه، نظام مند، سیستمی، مبتنی بر آموزه های وحیانی و معارف اسلامی و متناسب با فرهنگ ایرانی-اسلامی» است. (نوید ادهم، ۱۳۸۳: ۴۰) منظور از بنیادین، حرکت به سمت بنیانها و ریشه هاست. در تغییر بنیادی، یادگیری وجود دارد و سازمان یادگیرنده توانایی انجام کارها را به شیوه ای جدید یاد می گیرد. در این تحول لازم است مواردی همچون استراتژیها، ساختارها، سیستمها و تفکر ایجاد استراتژیها و ساختارها را تغییر داد. (سنگه، ۱۳۸۵: ۴۲)

مهمترین الزامات تحول بنیادین در آموزش و پرورش را می توان در موارد ذیل خلاصه کرد:

- باور به ضرورت تحول بنیادین
- آشنایی عمیق و دقیق با مفاد اسناد تحولی
- گسترش فرهنگ تحول خواهی و تحول آفرینی
- نهادسازی و استقرار نظام های جدید
- مشارکت پذیری و کاهش تصدی گری اجرایی
- پذیرش، مقبولیت و مشروعیت برنامه های تحولی

نظارت و ارزیابی مستمر

مدیریت بحران و مراقبت از روندها و فرآیندهای آسیب زا

۱.۵. پیشینه پژوهش:

در خصوص تحول در نظام آموزش و پرورش و ارائه مدل نظام مند مبتنی بر روش نظریه داده‌بنیاد استراوس و کوربین تا زمان انجام این پژوهش، تحقیقی انجام نشده است، گرچه مرتبط با بحث تحول در آموزش و پرورش با رویکردهای مختلف تحقیقاتی صورت گرفته است که در این پژوهش به برخی از آنها ارجاع داده شده است. به دلیل کثرت این مقالات در این مختصر به اسامی آنها اشاره نکردیم.

دانایی فرد و دیگران (۱۳۹۴) در پژوهش خود با هدف یافتن اولویتهای راهبردی تحول در نظام آموزش و پرورش از دیدگاه امام خامنه‌ای، تمام‌بیانات ایشان را از آغاز دوره رهبری تا پایان مرداد ماه سال ۱۳۹۱ مورد مطالعه کیفی قرار داده و به روش تحلیل مضمون منابع انسانی تحول آفرین، فرهنگ اسلامی تعلیم و تربیت، محتوا و روش تربیتی، متولیان، مؤثران تحول آفرین و برنامه‌ریزی راهبردی فحوای کلیدی برای خط‌مشی‌های نظام تعلیم و تربیت حاصل از واکاوی دیدگاه‌های رهبری نظام جمهوری اسلامی ایران به دست آمد. (دانایی فرد و دیگران، ۱۰۵: ۱۳۹۴-۱۳۵)

جدول ۲. پیشینه تحول در آموزش و پرورش

نیمه دهه ۱۳۶۰: آغاز اولین گام اساسی برای تغییر نظام تعلیم و تربیت کشور
تیرماه ۱۳۶۸: تصویب «کلیات طرح تغییر بنیادی نظام آموزش و پرورش» در شورای عالی انقلاب فرهنگی
اوایل دهه ۱۳۷۰: آغاز اصلاحات و اجرای «تغییر نظام متوسطه» در وزارت آموزش و پرورش
۱۳۸۲/۳/۲۷: با تصویب هیئت وزیران سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی موظف شد با همکاری وزارت آموزش و پرورش سند ملی اصلاحات آموزش و پرورش را تهیه کند.
۱۳۸۳/۷/۲۲ با تصویب هیئت وزیران، وزارت آموزش و پرورش موظف به تدوین سند ملی آموزش و پرورش با هماهنگی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و زیر نظر شورای عالی آموزش و پرورش شد.
براساس قوانین، تمام دستگاه‌ها موظفند تا اهداف و برنامه‌های خود را بر مبنای مفاد سند چشم‌انداز و برای تحقق اهداف آن، بازخوانی و بازتولید کنند. بدین دلیل تدوین سند ملی آموزش و پرورش در چارچوب سند چشم‌انداز و در راستای منویات مقام معظم رهبری و اسناد بالادستی برای دستیابی به تحول بنیادین در آموزش و پرورش انجام شده است.

۱.۶. روش پژوهش

پژوهش حاضر بنیادی و در زمره پژوهش‌های کیفی است. برای کشف الگوی مورد نظر از ترکیب رویکرد استقرایی و قیاسی استفاده شد. از میان انواع راهبردهای پژوهش کیفی، راهبرد نظریه‌پردازی داده‌بنیاد و به‌طور خاص، رویکرد استراوس و کوربین استفاده شد. با مراجعه به اندیشه مقام معظم رهبری در موضوع تحول بنیادین در آموزش و پرورش و اجرای راهبرد نظریه‌پردازی داده بنیاد بر روی آن به بیانات و سخنرانی‌های ایشان طی سالهای ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۷ مراجعه شد. در ادامه به اختصار نظریه داده بنیاد با تاکید بر رویکرد استراوس و کوربین توضیح داده می‌شود:

نظریه داده بنیاد: نظریه‌پردازی داده‌بنیاد، روالی نظام‌مند و کیفی است، جهت تولید نظریه‌ای که یک فرایند، کنش یا برهم کنش را درباره یک موضوع واقعی در سطح مفهوم کلی تشریح می‌کند. (لطیفی، ۱۳۹۲: ۳۴) پژوهشگران هنگامی سراغ استفاده از نظریه‌پردازی داده بنیاد می‌روند که نیازمندیک نظریه یا تبیین کلی (اجمالی) از یک فرآیند هستند. در این پژوهش به منظور تحلیل داده‌ها از روش کدگذاری در سه سطح باز، محوری و انتخابی به عنوان بخشی از فرایند تحقیق استفاده شده است تا در نهایت به مدل پارادایمی تصویری از نظریه تولید شده،

شامل مقوله‌های ذیل دست یابیم: مقوله مرکزی (تصویر ذهنی پدیده که اساس فرایند است)، شرایط علی (مقوله‌های محوری تاثیرگذار بر مقوله مرکزی است)، شرایط زمینه‌ای (بر تحقق راهبردها اثرگذار است)، شرایط مداخله‌گر (بر تحقق راهبردها ممانعت ایجاد می‌کند)، راهبردها (مواردی که از تحقق مقوله محوری کنش‌ها یا برهم کنش‌ها منتج می‌شود)، و پیامدها (خروجی‌های حاصل از به‌کارگیری راهبردها است).

۱.۷. جامعه آماری و روش گردآوری داده‌ها

برای جمع‌آوری داده‌ها از سایت بنیاد حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای استفاده شد. در مرحله اول تمام بیانات ایشان طی سالهای ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۸/۲/۱۲ مطالعه شد و با تکرار مفاهیم و مقوله‌ها در بیانات مقام معظم رهبری محققان با مرور ۲۸ سخنرانی ایشان به اشباع نظری دست یافتند و مدل خود را بر اساس مقوله‌هایی که بعضاً تا ۷ مورد تکرار شده بود طراحی نمودند. در این تحقیق برای آشنایی خواننده مقاله جدول کدگذاری مفاهیم ۱ و ۲ را بر اساس بیانات آورده‌ایم. پس از این مرحله، مقوله‌ها استخراج شد که بین آنها چندان ربط و نسبتی وجود نداشت و با طبقه‌بندی در ذیل الگوی نظام‌مند استراوس و کوربین، محققان دسته‌بندی و مقایسه عناوین استخراج شده از داده‌ها و در نهایت مدل نظام‌مند تحول در آپ را در قالب مدل پارادایمی در ۵ حوزه شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها حول هسته اصلی تحول بنیادین در آموزش و پرورش، ارائه داده‌اند.

۱.۸. اعتبارسنجی الگوی استخراج‌شده (روایی و پایایی)

در پژوهش‌های کیفی مانند پژوهش‌های کمی، صحت و اعتبار داده‌ها و یافته‌ها بخشی بسیار با اهمیت است. در این پژوهش به دلیل مطالعه مستمر بیانات مقام معظم رهبری و بهره‌مندی مستمر از نظر خبرگان و متخصصان در حوزه بیانات رهبری در کلیه مراحل و فرایندها، پایایی مورد انتظار برای یک پژوهش به‌خوبی تضمین و برآورده شده است. روایی تحقیق نیز با استفاده از نظر خبرگان و بازاندیشی کدگذاران با مراجعه مجدد به متن و تناظر متعدد و متکثر مفاهیم برآمده از داده‌ها در قبال مقوله‌ها مورد تایید محققان قرار گرفت.

۲. یافته‌های پژوهش

با مطالعه بیانات مقام معظم رهبری درباره زمانی پژوهش، بر اساس مدل استراوس و کوربین، بیش از ۴۰۰ مفهوم استخراج شد و تجزیه و تحلیل داده‌ها در سه مرحله کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی انجام گرفت. در نهایت ۲۵ کد محوری استخراج شد که هرکدام ذیل مقوله‌های الگوی نظام‌مند (شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، راهبردها، شرایط مداخله‌گر و پیامدها) جایگیری و تبیین شد. جدول شماره ۳ نمونه‌ای از کدگذاری باز و استخراج مفاهیم سطح ۱ و ۲ را نشان می‌دهد. و جدول شماره ۴ نیز مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با تحول بنیادین در آموزش و پرورش برگرفته از بیانات مقام معظم رهبری را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۳. نمونه‌ای از کدگذاری باز و استخراج مفاهیم سطح اول و دوم

کد	عین بیانات	مفهوم سطح ۱	مفهوم سطح ۲
Px1	اصل اینکه نظام آموزش و پرورش ما احتیاج به تحول دارد را همه پذیرفته‌اند. نظام قدیمی آموزش و پرورش کشور، اگر هیچ عیب دیگری هم نداشت، همینکه با گذشت زمان هیچ نوآوری در آن به‌وجود نیامده، کافی بود که انسان آن را رد کند و معتقد باشد به تحول بنیادین. این سند تحولی که خوشبختانه دو سه سال پیش فراهم و ابلاغ و بر اساس آن برنامه‌ریزی شد، از نظر کارشناسان زنده و برجسته آموزش و پرورش، سند خوبی است، سند متینی است؛ آنهایی که اهل این کارند، خبره این کارند، این سند را تأیید میکنند؛ و میگویند سند بسیار متقن و مهمی است. پس این سند باید اعمال بشود. البته منتظر نتایج زودبازده نباید بود، اینها چیزهایی نیست که ظرف یک‌سال و دو سال و پنج‌سال نتایجش ظاهر بشود؛ صبر و حوصله و کار مستمر لازم دارد.	- پذیرفته بودن لزوم تحول در آپ - کهنه بودن نظام آپ کنونی - بسیار متقن و مهم بودن سند تحول - لزوم صبر و استمرار در اجرا	- ضرورت اجرای سند تحول بنیادین برای اصلاح نظام آپ قدیمی - لزوم صبر و استمرار در اجرای سند تحول بسیار مهم و متقن

Px10	<p>نکته اساسی این است، این را من به مسئولین آموزش و پرورش عرض میکنم، مراقب باشید که برنامه‌های دمدستی و تغییر و تبدیل‌های سطحی و روزمره جای تحول بنیادین را نگیرد؛ ما را راضی نکند، خوشحال نکند که ما داریم تغییر میدهم. تغییرات سطحی مهم نیست؛ اساس، همان مواد تحول بنیادین است که بتدریج این بنا نوسازی بشود؛ این مهم است.</p>	<p>-راضی نشدن مسئولان به تغییر و تبدیل‌های سطحی و روزمره به جای تحول بنیادین -نوسازی تدریجی نظام آپ بر اساس مواد سند تحول بنیادین</p>	<p>-تاکید بر اصل بودن تحول بنیادین و تدریجی بودن نوسازی و پرهیز از برنامه‌ها و تغییر و تبدیل‌های سطحی</p>
------	--	---	---

جدول شماره ۴. مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با اهمیت تحول بنیادین در آموزش و پرورش^۱

شرایط علی	زمینه‌ها	راهبردها	شرایط مداخله‌گر	پیامدها
<p>-برنامه عملیاتی و نقشه راه شرط تحقق سند تحول ۸ -ضرورت اجرای سند تحول بنیادین برای اصلاح نظام آموزش و پرورش قدیمی ۳ -تقلیدی محض، کهنه و فرسوده و معیوب بودن نظام آپ به جا مانده از دوران پهلوی ۴ -اجماع نخبگان و مسئولان بر آن تحول در شکل و محتوا ۲ -جدی گرفتن سند تحول در عمل ۴ -دفعی الوجود نبودن ایده و آرمان تحول -حضور، تعهد و اهتمام رئیس جمهور، رئیس قوه مقننه و مسئولان دستگاهها برای ضمانت اجرای مصوبات، تهیه سازوکار اجرایی و سرمایه‌گذاری و پشتیبانی مالی و تحقیقاتی و تحقق آن در عمل ۴ -توجه و اهتمام وزیر آپ و همه ارکان و سطوح آپ برای رهایی از روزمرگی و اسارت در چهارچوب روشهای</p>	<p>-خصوصیات جهادی و نیت الهی داشتن مدیران دولتی -نگاه درونی و انتقادی در طراحی و اجرا -بسیار متقن و مهم بودن سند تحول ۲ -صحت، سرعت و پیشرفت در کار -توجه به آپ و سند تحول در برنامه ریزی های توسعه و چشم انداز ۱۴۰۴ -اصل بودن تحول بنیادین -تدریجی بودن نوسازی ۲ -فراهم بودن شرایط سیاسی فرهنگی و زیرساختی برای ایجاد تحول: با ثبات بودن شرایط امنیت کشور بهبود امکانات و فضاهای آموزشی -علاقه مندی مسئولان به انجام کار ۴ -تعلیم و تربیت دوران کودکی و نوجوانی شأن معلم و دارای اهمیت زیرساخت اصلی برای تحول آپ</p>	<p>- صبر، استمرار و پرهیز از شتابزدگی در اجرای سند ۷ - کافی نبودن ابلاغ سند به تنهایی و لزوم اقدام ۲ -اجرای کامل سند و حفظ انسجام آن بعنوان مهمترین ابزار تحول ۲ -بازنگری و برنامه‌ریزی جدید مستحکم و دقیق برای تفهیم وظایف و تکالیف همه سطوح آپ ۴ -همراهی دستگاههای تبلیغی و صدا و سیما -تبیین و تفهیم موضوع تحول -توجه به آپ و سند تحول در برنامه ریزی های توسعه و چشم انداز، ۱۴۰۴ ۲ -پرهیز از برنامه های دم دستی و تغییر و تبدیل های سطحی -تدریجی بودن تدوین سند تحول ۲ -تدوین کتب و مواد درسی (دانشی و مهارتی) به تناسب نیازهای نسلی و جنسیتی -توجه به اهداف، سبک زندگی و خصلتهای اسلامی و انسانی -استفاده از تجارب سایر کشورها پس از ارزیابی و نیازسنجی و بومی سازی ۴ -توجه به نقش سرمایه سازی انسانی و تمدن سازی اسلامی معلم -لزوم توجه به مسئله معیشت و عزت نفس معلمان -توجه نقش معلم در چرخه نیازسنجی و تولید علم مورد نیاز در کلاس درس: *بهره‌گیری از روشن‌بینان، متفکران،</p>	<p>-بهره مند نبودن مدیران از ویژگیهای لازم مانع تحقق اهداف و مقاصد طرح تحول آموزش و پرورش -کم کاری شدید در زمینه تحقق سند تحول -وظیفه سنگین و راه طولانی تحول و دیر بازده بودن نتایج اجرای سند تحول ۲ -فاصله داشتن آپ فعلی با آپ مطلوب و آپ زمان طاغوت -لزوم حل مسئله کنکور با فکر و تدبیر صحیح، عمیق و عملی کارشناسان و اقدام مقتضی در پر آن - تهدیدات سند ۲۰۳۰: تربیت کودک بر مبنای غربی -پرهیز از تقلید و غربی بودن ۲ -ایده از سر تا به پا فرنگی شدن خطای استراتژیک در نوسازی آپ -وضع کنونی آپ حاصل خیانت یا بدفهمی نخبگان سیاسی دورانهای طاغوت -استفاده از روشهای تازه تر ۲ - نگاه مصرفی به آپ - مشکلات باقیمانده از</p>	<p>به تعویق افتادن تحول و به سرانجام مطلوب نرسیدن آن موجب خسارت بزرگ به انقلاب اسلامی - تربیت نیروی انسانی مطلوب و پیشرفت همه جانبه در کشور ۲ -انتظار از آپ: تربیت انسانهایی، دانا، توانا، خردورز، پارسا، پرهیزکار، پاکدامن، کارآمد، مبتکر، شجاع و اهل اقدام که از تهدید دشمن نترسد و خواب‌رفتگی و غفلت پیدا نکنند و نیروی انسانی طراز جمهوری اسلامی، آباد کننده دنیا و آخرت، شاهد و مبشر ملت‌های دیگر ۲ - خروجی آپ طراز جمهوری اسلامی: شریف، دانا، با استعدادهای جوشان، شجاع، مبتکر، دارای اخلاق نیک انسانی، قوت خطرپذیری، ورود در میدانهای جدید، بدون هیچگونه عقده خودکم‌بینی یا خودبرتربینی، دل‌داده به خدای متعال و متکی به قدرت الهی و دارای توکل کامل، صبور، بردبار و حلیم، خوشبین و امیدوار ۲</p>

۱. اعداد کنار هر سطر فراوانی آن مورد را نشان می دهد.

<p>-خطر انجام اقدام های متناقض و تکراری و زائد و مواجه شدن با کمبودهای بزرگ در صورت استفاده نکردن از نقشه جامع افق روشن تحول</p> <p>-تحول عظیم برای نجات جامعه بشری</p> <p>-آموزش و پرورش سنگ بنای آینده‌ی کشور در اخلاق، رفتار علم اعتماد به نفس ملی و عمومی، عدالت محوری</p> <p>-تحول در برنامه های سایر نهادها</p> <p>-عبور از مرحله تقلید و شاگردی به مرحله استادی</p>	<p>نظام آپ سابق:</p> <p>ابتنا بر فلسفه غربی و ضد دینی و ضد ملی، دور شدن از هویت ملی و وابستگی سیاسی بیشتر</p> <p>غرب زدگی مطلق و وابستگی سیاسی در آپ دوران پهلوی</p> <p>رکود اندیشه و روشها در آپ به جا مانده از دوران گذشته</p> <p>معایب عمده آپ دوران پهلوی که تا دوره انقلاب اسلامی ماند:</p> <p>ضدیت با دین، ترجمه‌های وابسته و تقلیدی بودن، و بی ارتباطی با نیازهای ملت</p> <p>نبود اقدام زیربنایی در آپ بعد از انقلاب</p>	<p>متخصصان تعلیم و تربیت</p> <p>*تشخیص نیاز</p> <p>*انعکاس به دستگاه مولده کشور</p> <p>*به حرکت درآورنده تولید بر اساس نیاز</p> <p>*پشتیبانی آپ از تشخیص معلمان و تولید بر اساس نیازهای کلاس درس</p> <p>-نادیده نگرفتن کارهای فراوان انجام شده در دوره های مختلف آپ پس از انقلاب</p> <p>-اولویت با گسترش کیفی</p> <p>- توجه به چپستی چرایی و چگونگی تحول</p> <p>-مراحل تحول بنیادین: تعیین فلسفه آپ، طراحی و تدوین برنامه بر اساس نظام مطلوب، اجرای شجاعانه ۲</p> <p>-احیای معاونت پرورشی</p> <p>-روزآمد کردن مداوم نظام و کتب درسی</p> <p>- توجه به نشاط و سرزندگی در محیط دانش‌آموزی و پرهیز از فشارهای درسی ضد نشاط</p> <p>-تاکید بر مهارت‌آموزی</p>	<p>و توجه به جهات مادی و معنوی و حیثیتی شأن معلم تربیت معلم و بازآموزی و ارتقاء رتبه معلمان از لحاظ آمادگی، تجربه، دانش، فرهنگ ۸</p> <p>- تربیت شدن مفاخر علمی و انقلابی و دینداری در همین آپ کنونی</p> <p>معلم، جبران کننده نقایص کتابهای درسی</p> <p>-افراد صاحب فکر و «راهبردنگران فرهنگی» و استراتژیستهای فرهنگی ۲</p>	<p>متحجر و منسوخ</p> <p>-آگاهی به فلسفه آپ و اشراف به وضع کشور و نیازهای آینده</p> <p>-الگوی مستقل ایرانی و برخاسته از معنویات و نیاز کشور</p> <p>- باجرات و باهمت بودن طراحان تحول نگاه سرمایه ای به آپ</p> <p>-کارگزاران تحول بنیادین در آپ: شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای عالی آموزش و پرورش و نخبگان فکری کشور ۳</p> <p>-نگاه عدالت محور در آموزش و پرورش ۲</p>
--	---	---	--	---

در نهایت مقوله‌های محوری در ۵ حوزه شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها به صورت مدل نظام‌مند تحول بنیادین در آموزش و پرورش بر اساس اندیشه مقام معظم رهبری طراحی شد. یافته‌های تحقیق در حوزه‌های پیش‌گفته عبارتند از:

۲.۱. شرایط علی:

در شرایط علی کارگزاران اصلی تحول نگاه سرمایه‌گذاری و عدالت‌محوری به آموزش و پرورش، اجماع نخبگان بر ضرورت تحول در شکل و محتوای آموزش و پرورش، مینا بودن سند تحول در آموزش و پرورش برای تحول در دیگر دستگاه‌ها و مسئولیت دولت و قوه مقننه و سایر دستگاه‌ها در قبال تحقق سند تحول مورد تاکید بوده است.

۲.۲. شرایط زمینه‌ای:

در بیانات مقام معظم رهبری فراهم بودن بسترهای سیاسی، فرهنگی، اخلاقی و زیرساختی تحول و نقش تاثیرگذار معلم و توجه به جهات مادی و معنوی و حیثیتی شأن معلم و ارتقای رتبه معلمان خاطر نشان شده است.

۲.۳. شرایط مداخله‌گر:

در بیانات معظم له به دو آسیب اشاره شده است: یکی موانع رفتاری (از قبیل کم‌کاری مدیران و نداشتن ویژگی‌های لازم، تقلید از غرب و استفاد از روش‌های قدیمی و نگاه مصرفی به آموزش و پرورش و نداشتن نگاه سرمایه-

ای) و دیگری مشکلات به جامانده از نظام آموزش و پرورش سابق (از جمله ابتدای آموزش و پرورش سابق بر فلسفه غربی و ضددینی و ضد ملی بودن آن).

۲,۴. راهبردها:

در بیانات مقام معظم رهبری آنچه باعث حرکت در مسیر تحول و به عنوان راهبرد مورد تاکید قرار گرفته است، مواردی همچون: صبر و استمرار در کار و پرهیز از شتابزدگی و شجاعت در اجرای تحول، انسجام عمل در همه سطوح آموزش و پرورش، همراهی دستگاه‌های تبلیغی و صداوسیما در تبیین تحول، تبیین، ترویج، تقویت و ساماندهی موضوع تحول با تدوین کتب و مواد درسی بر مبنای سبک زندگی و خصلت‌های انسانی و اسلامی، تولید محتوای آموزشی مبتنی بر نیازسنجی از معلمان و متخصصان تعلیم و تربیت است.

۲,۵. پیامدها:

پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و پیشرفت همه‌جانبه کشور به‌عنوان ثمره و میوه واقعی تحول در نظام آپ در بیانات معظم له با ذکر مصادیق آن مواردی همچون: تربیت نیروی انسانی مطلوب، اعتماد به نفس ملی و عمومی و توسعه فضایل اخلاقی و تحقق عدالت محوری، کمبودهای بزرگ در صورت استفاده نکردن از نقشه جامع، تربیت نیروی انسانی طراز جمهوری اسلامی، شاهد و مبشر ملت‌های دیگر مورد توجه بوده است.

۳. نتیجه‌گیری

با توجه به سخنان مقام معظم رهبری، آموزش و پرورش ما به انقلاب نیاز دارد و نه تغییر آرام و بی‌سروصدا. در واقع نیاز ما نفی گذشته تقلیدی و کهنه آموزش و پرورش است نه اصلاح و بهبود همان وضعیت.

فرایند تحول بنیادین در آموزش و پرورش تحولی پویا و پیچیده است که به کار جمعی و گروهی و مدیریت هوشمندانه و مدبرانه نیاز دارد. این مهم بدون تحول در مبانی نظری، باورها، رویکردها، رفتارها، روندها و فرایندها میسر نیست. سازمان‌ها محصول شیوه‌های تفکر و عمل اعضای خود هستند. برای تغییر در شیوه عمل و تفکر نیاز است که به فرصت کافی به افراد داده شود (سنگه، ۱۳۸۵: ۶۶).

مشخص شد که برای تحول بنیادین در آموزش و پرورش باید با برنامه و نقشه عملیاتی مستحکم، متقن و جدید که اجماع نخبگان بر آن است در دو بعد شکلی و محتوایی آموزش و پرورش با به کارگیری کارگزاران اصلی، تحول انجام گیرد و شایسته است نگاه مصرفی به نگاه سرمایه‌گذاری و عدالت محوری بر اساس اسناد بالادستی و چشم انداز ۱۴۰۴ تغییر یابد. از دستاوردهای مهم چنین تحولی تربیت نیروی انسانی طراز جمهوری اسلامی ایران و شاهد و مبشر ملت‌های دیگر است. در نهایت الگوی نظام مند تحول بنیادین برگرفته از بیانات مقام معظم رهبری را در مدل مفهومی ذیل میتوان به نمایش گذاشت:

نمای شماتیک: الگوی نظام مند تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش کشور بر اساس اندیشه مقام معظم رهبری

منابع

- پایگاه اطلاع رسانی مقام معظم رهبری:

- بیانات در دانشگاه فرهنگیان ۹۷/۲/۱۹
 - دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیأت دولت با رهبر انقلاب ۹۶/۶/۴
 - بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان ۹۶/۲/۱۷
 - بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان ۹۵/۲/۱۳
 - بیانات در دیدار جمعی از معلمان و فرهنگیان سراسر کشور ۹۴/۲/۱۶
 - حکم آغاز دوره جدید شورای عالی انقلاب فرهنگی ۹۳/۷/۲۶
 - بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان سراسر کشور ۹۳/۲/۱۷
 - بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی ۹۲/۹/۱۹
 - بیانات در دیدار جمعی از فرهنگیان ۹۲/۲/۱۸
 - ابلاغ سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش ۹۲/۲/۱۰
 - بیانات در دیدار جمعی از معلمان سراسر کشور ۹۱/۲/۱۳
 - بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی ۹۰/۳/۲۳
 - بیانات در دیدار جمعی از معلمان سراسر کشور ۹۰/۲/۱۴
 - بیانات در حرم مطهر رضوی در آغاز سال ۹۰/۱/۱
 - بیانات در دیدار جمعی از معلمان سراسر ۸۹/۲/۱۵
 - بیانات در دیدار جمعی از معلمان و پرستاران و کارگران ۸۸/۲/۹
 - ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه ۸۷/۱۰/۲۱
 - بیانات در دیدار نخبگان علمی و اساتید دانشگاه‌ها ۸۷/۷/۳
 - بیانات در دیدار معلمان استان فارس ۸۷/۲/۱۲
 - بیانات در دیدار مسئولان آموزش و پرورش سراسر کشور ۸۶/۵/۳
 - بیانات در دیدار معلمان ۸۶/۲/۱۲
 - بیانات در دیدار معلمان سراسر کشور ۸۵/۲/۱۲
 - بیانات در دیدار اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی ۸۴/۱۰/۱۳
 - بیانات در جمع اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه قم در مدرسه فیضیه ۷۹/۷/۱۴
 - بیانات در دیدار معلمان و فرهنگیان، به مناسبت روز معلم، ۹۸/۲/۱۲
- خنیفر، حسین (۱۳۸۹)، **مبانی تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش**، دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش.
- دانایی فرد، حسن، مصباح‌الهدی باقری کنی و علی‌خانی (۱۳۹۴)، «فهم اولویتهای راهبردی تحول نظام آموزش و پرورش از دیدگاه امام خامنه‌ای»، فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت اسلامی، سال ۲۳، شماره ۱، بهار ۱۳۹۴، صص ۱۰۵-۱۳۵.
- سنگه، پیتر (۱۳۸۵)، **رقص تغییر**، ترجمه حسین اکبری و مسعود سلطانی، تهران، آسیا.
- لطیفی، میثم (۱۳۸۵)، «الگوی نظام‌مند اصلاح و ارتقای فرهنگ عمومی در کشور بر اساس اندیشه مقام معظم رهبری»، فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، سال پنجم، شماره بیستم، ص ۳۴
- نوید ادهم، مهدی (۱۳۹۱)، «الزامات مدیریتی تحول بنیادین در آموزش و پرورش»، راهبرد فرهنگ، شماره ۱۷ و ۱۸، بهار و تابستان ۱۳۹۱.